

---

УДК 342.951:351.82

**В. І. МОСКОВЕЦЬ,**

*кандидат соціологічних наук, доцент,  
директор навчально-наукового інституту права та масових комунікацій  
Харківського національного університету внутрішніх справ*

### **СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ, ЯКІ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ПРАВООХОРОННУ ФУНКЦІЮ ДЕРЖАВИ**

Розглянуто питання щодо правоохоронної функції держави. Звернуто увагу на систему державних органів, які забезпечують правоохоронну функцію держави. Запропоновано перелік державних органів, які забезпечують правоохоронну функцію держави.

Ставши на шлях демократичних перетворень, Україна ставить собі за мету забезпечення основних прав і свобод людини і громадянина. Для належного забезпечення виконання даного завдання держава наділена низкою функцій, де однією з основних є правоохоронна. Дослідження вказаної функції і системи державних органів, які її виконують, привертають увагу багатьох дослідників.

Серед величезної кількості наукових праць, що присвячені даному питанню, варто відзначити праці В. Авер'янова, О. Андрійко,

О. Бандурки, Ю. Битяка, А. Васильєва, І. Голосніченка, С. Гончарука, Є. Додіна, Л. Коваля, В. Колпакова, А. Комзюка, В. Петкова, В. Самсонова, М. Тищенко, В. Шкарупи тощо. Водночас, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених даній проблематиці, варто відзначити і той факт, що комплексних досліджень системи державних органів, які забезпечують правоохоронну функцію держави, у вітчизняній науці не проводилось.

**Метою** даної роботи є розгляд правоохоронної функції держави і з'ясування системи

державних органів, які забезпечують указану функцію держави. Досягнення поставленої мети має забезпечити комплексне використання сучасних наукових методів, серед яких: історико-правовий, компаративний, формально-юридичний тощо.

Діяльність держави є багатогранною і виявляється насамперед у діяльності вищих органів державної влади [1, с. 24], які представляють населення країни у зовнішньополітичному і внутрішньополітичному житті. Для належного забезпечення такої діяльності на державу покладено низку функцій. З'ясування значення вказаних функцій і їх визначення має першочергове значення. Так, у юридичній літературі ми можемо знайти наступні твердження: функції держави є такими видами діяльності, які виражають її найістотніші риси, природу всіх гілок державної влади, є загальними напрямками державної роботи. Це напрями необхідної діяльності держави, найважливіші напрями в діяльності органів, визначені об'єктивними чинниками і потребами сформованого життя. У функціях держави виражається цільове навантаження органів держави й обсяг наданих їм державно-владних повноважень [2, с. 40]. Таким чином, погоджуючись із думкою Погорілка В. Ф. [3, с. 9], ми можемо дати наступне визначення: функції держави – це основні напрями або види її діяльності, які виражають сутність і призначення держави, її роль і місце в суспільстві. Як напрями діяльності держави функції держави опосередковують собою насамперед зміст її діяльності, а як види – форми діяльності держави.

Надавши визначення і коротку характеристику функціям держави, на нашу думку, варто вказати й на ті ознаки, які відрізняють їх від інших видів діяльності держави. Так, від інших напрямів та видів діяльності (мети, завдань тощо) функції держави відрізняються тим, що вони є найбільш загальними та постійними напрямками або видами діяльності, які здійснюються державою найбільш тривалий час або протягом усього часу її існування. Функції держави мають об'єктивний характер, їх виникнення, як правило, передусе виникненню держави або окремих її інститутів, вони знаходять своє відображення в завданнях, повноваженнях, обов'язках держави, органах державної влади та інших її інститутів [3, с. 9].

Кожна держава здійснює, як правило, певну систему функцій. Критеріями класифікації функцій держави є насамперед основні елементи діяльності: суб'єкти, об'єкти, способи, засоби

та умови діяльності держави [3, с. 10]. Зазвичай виділяють три форми здійснення функцій держави: правотворчу (законодавчу), організаційно-виконавчу (управлінську), правоохоронну [4, с. 78]. Таким є підхід вітчизняних дослідників, із ними важко не погодитися.

Серед основних форм здійснення функцій держави називають і правоохоронну. Варто відзначити, що правоохоронна функція сучасної держави є одним із найважливіших напрямів її діяльності [5, с. 44].

Сутність правоохоронної форми здійснення функцій держави становлять: контроль за дотриманням законів та підзаконних актів, які регламентують той чи інший напрям держави та порядок їх реалізації, а також притягнення до відповідальності за правопорушення, які виникають [4, с. 78].

Розглядаючи правоохоронну функцію держави, слід зауважити, що вона посідає особливе місце в системі основних функцій. Це одна з постійних функцій держави. Як певний вид державної діяльності її можна назвати похідною від управлінської і судової функцій, проте вона відрізняється самостійністю, однорідністю і стійкою повторюваністю [2, с. 41]. Таким чином, ми можемо сформулювати визначення правоохоронної функції держави. Правоохоронна функція сучасної держави – це самостійний і пріоритетний напрям державної політики, котрий за допомогою юридичних засобів здійснюється для досягнення такого соціального ефекту, як захист права загалом, захист основ конституційного ладу, в тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, зміцнення законності та правопорядку, та одночасно виступає правовою формою досягнення інших цілей суспільства і держави.

Для з'ясування закономірностей, пов'язаних із розкриттям сутності правоохоронної функції, виокремимо її системні ознаки, котрі є її внутрішніми властивостями, відбивають певні аспекти функціонування, а також відрізняють її від інших основних напрямів діяльності держави на сучасному етапі [5, с. 44–45]. Аналізуючи публікації в даній сфері, ми можемо зазначити, що до основних ознак такої діяльності можна віднести наступні: правоохоронна функція є саме державною політикою; правоохоронна функція заснована на законі; правоохоронна функція здійснюється переважно за допомогою юридичних засобів; правоохоронна функція спрямована на об'єкти (галузі суспільних відносин), склад яких залежить від конкретного етапу історичного розвитку суспільства; правоохоронна

функція, її зміст органічно пов'язані з правом та праворозумінням у суспільстві; правоохоронна діяльність спирається на можливість застосування державного примусу; формується і реалізується під впливом цілого комплексу об'єктивних і суб'єктивних чинників [5, с. 45–48].

На нашу думку, правоохоронна функція є однією з самостійних функцій держави, що реалізується законодавчою, виконавчою та судовою владою. До її особливостей відносимо такі: правоохоронна функція є самостійним і пріоритетним напрямком державної діяльності; здійснюється під час правотворчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності компетентними суб'єктами виключно на основі чинного законодавства та в межах, визначених ним; передбачає застосування державного примусу; реалізується у правоохоронній системі держави, елементами якої є мета та завдання правоохорони, об'єкти правоохорони, охоронні правові норми, суб'єкти правоохорони, правоохоронна діяльність, правоохоронні відносини; реалізується переважно в правових формах; її основним завданням є охорона та захист основ конституційного устрою, прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, боротьба із правопорушеннями, зміцнення законності та правопорядку.

Виокремлення особливостей (ознак) правоохоронної функції держави дає змогу визначити її як самостійний напрям державної діяльності, який здійснюється (реалізується) під час правотворчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності компетентними суб'єктами виключно на основі чинного законодавства і в межах, визначених ним із метою охорони та захисту основ конституційного устрою, прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, боротьби з правопорушеннями, зміцнення законності і правопорядку [6].

З точки зору теорії правоохоронні функції держави – це об'єктивно зумовлені її правовими потребами і сутністю державної влади однорідні, стійкі напрями її діяльності щодо задоволення цих потреб [7, с. 66].

У більшості випадків поняття «правоохоронна діяльність» визначають через характеристику системи правоохоронних органів. Інакше кажучи, фактично правоохоронну діяльність тлумачать як діяльність правоохоронних органів [8, с. 70]. При цьому під правоохоронною діяльністю, як доводить О. Бандурка, слід розуміти специфічний тип державної діяльності, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом засто-

сування юридичних заходів впливу в суворій відповідності до закону та при неухильному дотриманні встановленого ним порядку [9, с. 169].

Разом із тим, аналізуючи специфіку правоохоронної діяльності, доволі часто деякі автори (В. Галков, С. Шумілій, М. Ковальов) спочатку виокремлюють її основні види і вже відповідно до цього визначають властивості того чи іншого органу в системі державної влади. Згідно із зазначеним методологічним підходом ми можемо виділити наступні види правоохоронної діяльності, здійснювані в Україні:

1. Конституційний контроль, який полягає у встановленні: а) конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; б) відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; в) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, визначених статтями 111 та 151 Конституції України [9, с. 171].

Таким чином, перший із різновидів правоохоронних функцій держави здійснюється Конституційним Судом України, оскільки відповідно до ст. 13 Закону України «Про Конституційний Суд України» [10] наведені повноваження покладено саме на цей орган конституційної юрисдикції в Україні. І саме цей вид правоохоронної діяльності у вітчизняній науковій доктрині визначають одним з перших.

2. Відповідно до чинного законодавства, прокурорський нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів Кабінетом Міністрів України, міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, органами державного і господарського управління та контролю, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими Радами, їх виконавчими органами, військовими частинами, політичними партіями, громадськими організаціями, масовими рухами, підприємствами, установами і організаціями, незалежно від форм власності, підпорядкованості та приналежності, посадовими особами та громадянами здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами. При цьому прокуратура України становить єдину систему, на яку відповідно до Конституції України та чинного законодавства покладаються такі функції, як:

підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом; нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [9, с. 171]. Відповідні повноваження закріплено у вітчизняному законодавстві, а саме у ст. 1 Закону України «Про прокуратуру» [11]. Таким чином, ще одним суб'єктом забезпечення правоохоронної функції держави є органи прокуратури.

3. Охорона суспільного порядку та суспільної безпеки, які передбачають: забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів; запобігання правопорушенням та їх припинення; охорону і забезпечення громадського порядку; виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили; забезпечення безпеки дорожнього руху; захист власності від злочинних посягань; виконання кримінальних покарань і адміністративних стягнень; участь у поданні соціальної та правової допомоги громадянам, сприяння державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків [9, с. 171]. Такий вид діяльності становить окремий вид правоохоронної діяльності і відповідає основним завданням міліції, що передбачено ст. 3 Закону України «Про міліцію» [12]. Тому міліція є одним із суб'єктів забезпечення правоохоронної функції держави.

4. Забезпечення безпеки особистості, суспільства і держави, тобто захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, запобігання, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України [9, с. 171–172], поклада-

ється на Службу безпеки України [13]. Таким чином, вона є ще одним суб'єктом забезпечення правоохоронної функції держави.

5. Правове забезпечення діяльності правоохоронних органів, яке має своїм змістом проведення юридичних експертиз правових актів, їх реєстрації, а також регулювання сфери правового обслуговування здійснюють органи юстиції, сприяючи тим самим законній діяльності правоохоронних органів [9, с. 172]. Таким чином, органи юстиції можна віднести до тих, які сприяють забезпеченню правоохоронної функції держави.

6. Хоча надання юридичної допомоги здійснюється адвокатурою, яка не є державним органом, однак це безумовно сприяє реалізації правоохоронної діяльності держави [9, с. 172]. Отже, ми можемо зауважити, що забезпечення правоохоронної функції держави покладено не лише на державні органи, а й на недержавні.

7. Вчинення нотаріальних дій також сприяє реалізації правоохоронної діяльності держави, оскільки, здійснюючи нотаріальні дії, органи нотаріату захищають права та охоронювані законом інтереси громадян та юридичних осіб [9, с. 172]. Такою є загальна система органів, на які покладено обов'язок забезпечення правоохоронної функції держави.

**Висновки.** Звертаючись до вітчизняного законодавства, ми можемо знайти наступне визначення правоохоронних органів: «правоохоронні органи – органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державної контрольно-ревізійної служби, рибохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції» [14]. Проте, аналізуючи систему суб'єктів забезпечення правоохоронної функції держави, ми бачимо, що перелік указаних суб'єктів частково відрізняється від визначення правоохоронних органів. Тому перед нами постає питання стосовно визначення системи суб'єктів забезпечення правоохоронної функції держави. На нашу думку, вона включає Конституційний Суд України, прокуратуру, міліцію, Службу безпеки України, органи юстиції, адвокатуру, нотаріат.

#### Список використаної літератури

1. Радченко О. І. Теоретико-правові аспекти класифікації підзаконних актів вищих органів державної влади України / О. І. Радченко // Юрист України. – 2011. – № 1 (14). – С. 24–32.

2. Полковніченко О. М. Сутність та зміст правоохоронної функції держави / О. М. Полковніченко // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 3 (54). – С. 39–43.
3. Погорілко В. Ф. Функції української держави та їх правові основи / В. Ф. Погорілко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2004. – № 1. – С. 9–17.
4. Жадько В. Л. Правоохоронна діяльність у сфері забезпечення податкового правового порядку / В. Л. Жадько // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2010. – № 3. – С. 77–83.
5. Горінецький Й. І. Охоронна функція держави: поняття і ознаки / Й. І. Горінецький // Держава і право. – № 24. – 2004. – С. 44–48.
6. Посмертний В. В. Сутність правоохоронної функції та правоохоронної діяльності як визначальних та базових категорій функціонування правоохоронних органів [Електронний ресурс] / В. В. Посметний // Кримський юридичний вісник. – 2008. – № 3 (4). – Режим доступу: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc\\_gum/Kyuv/2008\\_3/3-4/06.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Kyuv/2008_3/3-4/06.pdf).
7. Онопенко П. Види та зміст правоохоронних функцій держави / П. Онопенко // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 11. – С. 66–68.
8. Кучук А. Правоохоронна діяльність: стан наукової розробки проблеми / А. Кучук // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 2. – С. 68–72.
9. Скрипнюк В. М. Вдосконалення регулювання правоохоронної діяльності в процесі розвитку системи органів державної влади в Україні / В. М. Скрипнюк // Держава і право. – 2010. – № 4 (50). – С. 168–174.
10. Про Конституційний Суд України [Електронний ресурс] : закон України від 16 жовт. 1996 р. № 422/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/96-вр>.
11. Про прокуратуру : закон України від 5 листоп. 1991 р. № 1789-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>.
12. Про міліцію : закон України від 20 груд. 1990 р. № 565-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>.
13. Про Службу безпеки України : закон України від 25 берез. 1992. р. № 2229-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.
14. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

*Надійшла до редколегії 27.06.2012*

#### **МОСКОВЕЦ В. И. СИСТЕМА ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОРГАНОВ, ОБЕСПЕЧИВАЮЩИХ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНУЮ ФУНКЦИЮ ГОСУДАРСТВА**

Рассмотрен вопрос о правоохранительной функции государства. Обращается внимание на систему государственных органов, обеспечивающих правоохранительную функцию государства. Предложен перечень государственных органов, обеспечивающих правоохранительную функцию государства.

#### **MOSKOVETS V. THE SYSTEM OF THE STATE AUTHORITIES PROVIDING LAW ENFORCEMENT FUNCTION OF THE STATE**

The issue of law enforcement function of the state is reviewed. It is paid attention to the system of the state authorities providing law enforcement function of the state. The list of the state authorities providing law enforcement function of the state is offered.